24. Yermolenko, S.Ya., (ed.), 2001. Ukrayinska mova : Korotkyy tлумachnyy slovnyk lnhvistychnykh terminiv [Ukrainian language: A short explanatory dictionary of linguistic terms]. K. Lybid. 224 p.
25. Filin, F.P., 1957. O leksiko-semanticheskikh gruppakh slov [On lexical and semantic word groups]. Yazykovyye issledovaniya. [Language Studies]. Sofia. pp.5-9.
26. Shcheblykina, T.A., 2001. Rol parametrychnykh prykmetnykiv iz prostorovoyu semantykoju u formuvanni lnhvalnoho obrazu svitu [The role of parametric adjectives with spatial semantics in the formation of the lingual image of the world]: Candidate of philological sciences. Kharkiv. 16 p.
27. Shchur, H.C., 1974. Teorii polya v lingvistike [Field Theories in Linguistics] M.: Nauka, 256 p.

УДК 81'373-047.22:378.011.3-057.87(045)

DOI:10.31339/2617-0833-2019-2(27)-2-86-90

ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ ВНЗ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «УКРАЇНСЬКА МОВА ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ»

Прокопович Л.С.

FORMATION OF LEXICAL COMPETENCE OF UNIVERSITY STUDENTS IN THE PROCESS OF STUDYING OF THE DISCIPLINE "UKRAINIAN LANGUAGE FOR PROFESSIONAL"

Prokopovych Lidia

У статті розглянуто особливості формування лексичної компетенції студентів ВНЗ в процесі вивчення дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням». Частково описано зміст програми з «Української мови за професійним спрямуванням» Міністерства науки і науки України, названо найновіші посібники з цієї дисципліни. Висвітлено мету і завдання. З'ясовано, що важливе значення має лексична компетентність майбутніх спеціалістів, що пов'язано з фаховою спрямованістю навчання майбутніх психологів, економістів, менеджерів, вчителів і т.д. названо найважливіші лексичні джерела, на які можуть посылатися студенти в процесі вивчення дисципліни» «Українська мова за професійним спрямуванням».

Ключові слова: *лексична компетенція, іншомовні лексика, калька, синоніми пароніми.*

The article deals with the peculiarities of the formation of lexical competence of university students in the process of studying the discipline "Ukrainian language for professional direction".

The content of the program on "Ukrainian language for professional direction" of the Ministry of Science and Science of Ukraine is partially described, and the latest manuals in this discipline are named. Purpose and objectives are outlined. It is found that the lexical competence of future specialists is important, which is related to the professional orientation of future psychologists, economists, managers, teachers, etc. named the most important lexical sources that students can refer to in the course of studying the discipline "Ukrainian language for professional orientation".

Rules for the use of borrowed vocabulary are formulated and certain warning are used when using the words of the same synonym, since the words synonyms often require an accent in different terms. Definitely, that calculating is one way of enriching the vocabulary of a language. However, in many cases, it causes a lexical language impairment. It is found that the proximity of

paronyms, a slight audio difference in speech causes difficulties, leads to errors.

The conducted research proves the importance of studying by the university students the whole array of vocabulary, especially borrowed words, synonyms, paronyms, warns against the use of cripples, which is an important condition for perfect command of the Ukrainian language in the professional field.

Key words: *lexical competence, foreign language vocabulary, tracing paper, synonyms paronyms.*

Головне завдання вищої школи – готувати висококваліфікованих фахівців, які досконало володіють державною мовою в усній та писемній формах. Курс «Українська мова за професійним спрямуванням» передбачає продовження формування національномовної особистості, комунікативних навичок майбутніх спеціалістів, студіювання особливостей фахової мови.

Сьогодні «знати мову престижно, як наголошує В. Андрущенко, ректор Національного педагогічного університету М. П. Драгоманова, доктор філософських наук, професор, – з цього розпочинається кар'єрне зростання особистості; мова – це суттєвий показник загальної культури і її велика перспектива» [1, с. 5]. Безперечно мовна освіта повинна стати невід'ємною складовою фахової підготовки. Саме тому Міністерство освіти і науки України впровадило для студентів вищих навчальних закладів різного рівня акредитації курс української мови з професійним спрямуванням.

Програма містить основні теоретичні положення про суть та функції мови, загальні питання про історію розвитку української літературної мови, висвітлює тенденції розвитку української літературної мови на сучасному етапі. Аналіз особливостей писемного ділового мовлення пов'язаний з визначенням змісту, структури, порядку складання та оформлення різних видів ділових документів, використання яких зумовлено навчальною та науковою роботою студентів і майбутньою професійною діяльністю. Характеристика вимог щодо усного професійного мовлення передбачає знання основних орфоепічних та акцентуаційних правил, знань з граматики, фразеології та синтаксису сучасної ділової мови, форм і жанрів усного ділового мовлення (публічний виступ, телефонна розмова, ділова бесіда).

Всі ці та інші питання розроблені в навчальних посібниках та підручниках з української мови за професійними спрямуванням, що вийшли в останнє десятиліття. Це зокрема посібники і підручники Гриценко Т. Б. [2], Загнітко А. П. [3], Мацюк З., Станкевич Н. [4], Мозговий В. І. [5], Шевчук С.В. [6].

Зважаючи на єдину програму та значну кількість посібників, окремі питання з курсу потребують доповнення, розширення. Важливе значення має лексична компетентність майбутніх спеціалістів, що пов'язано з фаховою спрямованістю навчання майбутніх психологів, економістів, менеджерів, вчителів і т.д.

Звідси мета статті – сформувати лексичну компетентність студентів в процесі вивчення дисципліни «Українська мова професійним спрямуванням». Поставлена мета передбачає виконання таких завдань: розглянути питання про вживання слів іншомовного походження; навчити виявляти кальки; характеризувати особливості вживання синонімів і паронімів у діловому мовленні.

Лексична норма. 1. Точне закріплення семантики слова: одного чи кількох значень, першого основного значення, переносних чи фразеологічно зв'язаних значень. Це закріплення зафіксоване в академічному тлумачному словнику: *Словник української мови в 11т.* [7].

Запозичення іншомовних слів є наслідком географічних, економічних, наукових, культурних та інших зв'язків між народами. В українській мові, за підрахунками лінгвістів, чужомовні слова становлять близько 10 відсотків. Проте запозичати треба тоді, коли мова не має власного лексичного позначення для якогось поняття. Часто-густо в усному і писемному спілкуванні мовці вдаються до надуживання чужомовною лексикою через недостатнє знання

багатства рідної мови. як стверджує Олександр Пономарів: «На відміну від багатьох цивілізованих країн, – як стверджує Олександр Пономарів, – де слово може стати надбанням літературної мови тільки після дозволу академічної мовознавчої установи, у нас будь-хто може вживати що завгодно і де завгодно. Замість того щоб пошукати відповідного слова в далеко не бідній з лексичного погляду рідній мові, або надати відомій лексемі нового значення, семантично розширити її, люди бездумно тягнуть чуже» [8, с.126]. І вже замість *збут, організація збуту* всюди чуємо і читаємо *маркетинг* ((англ. *marketing*); *замість вкладання (капіталу) – інвестиції* (лат. *investio*); *замість управління менеджмент* (англ. *management*), замість зв'язки з громадськістю – транскрибований англійський вислів *паблік рилейшнз*. І таких приладів засмічення української мови безліч.

Звертаємо увагу студентів, що при використанні запозиченої лексики варто керуватися такими правилами:

- не вживати слів, які мають українські відповідники (не в термінологічному значенні), напр.. *економія-ощадливість заощадження; компенсація – відшкодування, оплата, покриття; експеримент – дослід, спроба*;

- іншомовні слова повинні бути зрозумілими для тих, хто їх слухає або читає, напр.: *апелювати – звертатися, домінувати – переважати, координувати – погоджувати, лімітувати – обмежувати*;

- не вживати в одному контексті і запозичене слово і український відповідник – *зупинити вибір на одному із них: патент – авторське свідоцтво, санкція -непорушна постанова*.

Добір, вживання слів іншомовного походження часто диктують обставини, умови та стиль спілкування. Які саме слова іншомовного походження є необхідними в мові? Здебільшого це загальноприйняті науково-технічні терміни. Серед запозичених слів термінів виділяють - *інтернаціоналізми*, міжнародні слова, які вживають з тим самим значенням не менше, ніж у трьох неспоріднених мовах, і які мають греко-латинську основу. Терміни інтернаціоналізми залишаються єдиними назвами, як правило, тоді, коли були запозичені разом із поняттям, напр: *конус, перпендикуляр, бланк траф, аванс* [4, с.124].

Калькування є одним із шляхів збагачення словникового складу мови. Однак у багатьох випадках воно стає причиною порушень мовної норми на лексичному рівні. Невиправданим є використання таких кальок з російської мови, як *добрий чоловік, дана проблема, директор знаходиться у відпустці*. Треба прагнути до використання українських слів і конструкцій, зокрема в цьому випадку: *добра людина, ця проблема, директор перебуває у відпустці*.

Синонімія пов'язана з культурою мови. Багатство синонімів дає змогу відшукати найдоречніше, найпотрібніше для контексту слово. У мові ділового спілкування є чимало різних мовних позначень того самого поняття, напр.: *властивий - притаманний, характерний, проживати – мешкати, одержувати – отримувати*.

Однак багато слів одного синонімічного ряду мають певні значеннєві відтінки, які потрібно враховувати, щоб висловитися точно, уникнути неоднозначного тлумачення висловлювання, або зберегти нейтральний тон, зваживши на стилістичний відтінок, напр.: *наступний, подальший. Наступний - вживається з конкретними поняттями (зупинка, тиждень). Подальший – вживається на означення абстрактного поняття(життя, доля). Суспільний, громадський. Суспільний - стосується суспільства (лад, клас, система, праця, становище виробництво). Громадський стосується громади чи окремого колективу (обов'язок, діяч, робота, організація).*

Наголошуємо студентам, що треба бути уважними вводячи слова із синонімічного ряду в текст, оскільки часто слова синоніми вимагають після себе додатка в різних відмінках, напр.: *навчатися (чого?) мови – вивчати (що?) мову, опановувати(що?) мову - оволодівати (чим?) мовою; наголосити(на чому?) на питанні – підкреслити (що?) питання.*

Тривалий час зросійщення українців призвело до втрати дороговказів у користуванні

рідною мовою [8, с. 36]. Досі багато хто з мовців залюбки вживає слова *благополуччя, відправлятися, дислокуватися, діючий, добросовісний, економити, значими, кафетерій, корзина, настійливий, прийомна, протиріччя, початкуючий*, і майже цілковито нехтує кращі синонімічні відповідники: *добробут вирушати розміщатися, (розтаовуватися), дійовий, сумлінний, заощаджувати, значущий, кав'ярня, кошик, наполегливий, приймальня, суперечність, початківець*. Норми щодо використання синонімів зафіксовано у *Словнику синонімів української мови: В 2т. / А.А. Бурячок, Г.М. Гнатюк, С.І. Головащук та ін.. – К., 2000 –2001*.

Пароніми – (*грец. – para біля, поруч, опута - ім'я*) – слова, які дуже близькі за звучанням, але різні за значенням і написанням. Саме ця близькість, незначна звукова різниця у мовленні спричинює труднощі, призводить до помилок, які трапляються у студентів. Пароніми ніколи не можуть довільно заступати один одного без певних стилістичних настанов. Щоб уникнути помилок, треба глибше вивчати значення слів рідної мови, заглядати у словник. Опису цієї групи слів присвячений словник: Гринчишин Д. Г., Сербенська О.А. *Словник паронімів української мови. – К., 1986*, який містить понад тисячу паронімів, що трапляються в періодиці, науково-популярних виданнях, побутовому мовленні.

Часто-густо в усному і писемному спілкуванні студенти вдаються до надуживання чужомовною лексикою через недостатнє знання багатства рідної мови.

Мовно-синонімічна культура – свідчення культури мислення, знання мови ерудиції, вміння відбирати найдоречніше слово дає змогу побороти одноманітність мовлення, невиразність, побачити багатство і барви мови.

Явище паронімії вимагає знання значень близькозвучних слів, можливостей сполучення з іншими словами, лише за такої умови можна досягти адекватного їх вживання.

Сьогодні українська мова ввійшла в коло найрозвиненіших мов світу, має викристалізовані норми на всіх рівнях, зокрема на лексичному. Ці норми треба засвоїти, а не творити їх там, де немає потреби.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у формуванні орфоепі- акцентної мовної компетенції майбутніх фахівців.

Список використаних джерел

1. Шевчук С. В., Лобода Т. М. Практикум з української мови. Модульний курс: Навч. посібник. –К.: Вища кола, 2006.–326с.
2. Гриценко Т. Б. Українська мова за професійним спрямуванням : [навч. посібник] / Т. Б. Гриценко. – Київ: ЦУЛ, 2010. – 624 с.
3. Загнітко А. П. Українське ділове мовлення. Фахове і нефахове спілкування / А. П. Загнітко, І. Г. : БАО, 2010. – 480 с..
4. Мацюк З., Станкевич Н. Українська мова Данилюк. – Донецьк професійного спілкування: [навч. посібник]. – 2-е вид. – Київ: Каравела, 2008. – 351/.
5. Мозговий В. І. Українська мова у професійному спілкуванні. Модульний курс: [навч. посіб. для студентів ВНЗ] / В. І. Мозговий . – Київ: Центр навчальної літератури, 2006. – 592с.
6. Шевчук С.В. Українська мова за професійним спрямуванням: [підручник] / С.В. Шевчук, І.В. Клименко. – Київ: Алерта, 2010. – 696 с.
7. Словник української мови : в 11 т. / [ред. кол. І.К.Білодід (голова) та ін.] ; Ін-т мовознавства ім. О.О.Потебні АН УРСР]. – К. : Наук. думка, 1970–1980.
8. Пономарів О. Культура слова: Мовностилістичні: Навч. посібник. 2-ге вид. стереотип. – К.: Либідь, 2001.–240.

References

1. Shevchuk, S.V., Loboda, T.M. 2006. *Praktykum z ukrayins'koyi movy. Modul'nyy kurs [Workshop on Ukrainian language. Modular course]*. Kiev: Vyshcha shkola.

2. Hrytsenko, T.B. 2010. *Ukrayins'ka mova za profesiynym spryamuvanniam [Ukrainian language for Professional direction]*. Kyiv: CUL.
3. Zahnitko, A. P. 2010. *Ukrainske dilove movlennia. Fakhove i nefakhove spilkuвання [Ukrainian Business Broadcasting. Professional and non-professional communication]*. Donetsk: LLC "VKF" BAO ".
4. Matsyuk, Z., Stankevych, N. 2008. *Ukrayins'ka mova profesiynoho spilkuвання [Ukrainian language of professional communication]*. Type 2. Kiev: Karavela.
5. Mozhovyy, V. I. 2006. *Ukrayins'ka mova u profesiynomu spilkuванні. Modul'nyy kurs [Ukrainian language in Professional Communication. Modular course]*. Kyiv: Center for Educational Literature.
6. Shevchuk, S.V., Klymenko, I.V. 2010. *Ukrayins'ka mova za profesiynym spryamuvanniam [Ukrainian language for Professional direction]*. Kyiv: Alerta.
7. Bilodid, I.K., ed. 1970–1980. *Slovyk ukrayins'koyi movy : v 11 t [Dictionary of the Ukrainian language: 11 v]*. Kyiv: Naukova dumka.
8. Ponomariv, O. 2001. *Kul'tura slova: Movnostylistychni [Word Culture: Linguistic Styles]*. 2nd species, stereotype. Kyiv: Lybid.

УДК [008:37:7]:165.195(045)

DOI:10.31339/2617-0833-2019-2(27)-2-90-95

КУЛЬТУРА, ОСВІТА І СУЧАСНЕ МИСТЕЦТВО В ДУХОВНОМУ ДОСВІДІ ОСОБИСТОСТІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

ТОВТИН Н.І.

CULTURE, EDUCATION AND MODERN ART IN THE SPIRITUAL EXPERIENCE OF THE PERSONALITY OF THE UKRAINIAN SOCIETY

Tovtyn Nadiya

В статті розглядається проблема ролі освіти та сучасного мистецтва, у першу чергу, в житті соціально активної його частини – молоді. Спираючись на поняття духовності, в роботі обстоюється специфічна роль мистецтва у духовному формуванні особистості. Досліджуються причини втрати в суспільстві інтересу до сучасного мистецтва, серед яких згадуються звертання до класичної спадщини і фольклорних традицій.

Освіта і мистецтво XX – XXI ст. пов'язані з швидким, ритмічним темпом суспільного розвитку, загостренням соціальних протиріч внаслідок еволюції науково-технічного прогресу. Відчуття належності до культури великої країни, що вписано в європейський контекст, є найпродуктивнішим заходом виховання інтелектуального потенціалу незалежної України. Саме цей підхід сприятиме формуванню всебічно розвиненої особистості, яка має жити і працювати в умовах третього тисячоліття.

Ключові слова: мистецтво, гуманізм, книга, телебачення, кіномистецтво.

The article deals with the problem of educational role and modern art in social life, firstly, in the life of its socially active part – the youth. Following spiritual notions, the specific role of art and spiritual formation of individuality is defended in the work, reasons of social loss of interest to modern art are investigated, among them appeal to classical heritage and folklore traditions are mentioned.

XX – XXI-th century Education and art are connected with rapid, rhythmical movement of social development, escalation of controversy. Due to evolutionary scientific progress. Having felt the belonging to the culture of great country, which is integrated into European content, is the most